

Geweldloos verzet.
Kiezen voor een waakzame en warme opvoeding

Frank Van Holen en Johan Vanderfaellie

'De boodschap aan ouders luidt: jullie moeten niet winnen, maar alleen volhouden!'
(Omer, 2007).

Steeds meer ouders ervaren moeilijkheden bij de aanpak van ernstig probleemgedrag bij hun opgroeiende kinderen. Geweld, druggebruik, computermisbruik, schoolweigering, weglopen of suïcidedreigingen maken ouders wanhopig. Ze slagen er niet meer in om duidelijke grenzen te stellen en bij overtreding consequent te reageren. Sommige ouders proberen probleemgedrag aan te pakken door straffend en controlerend op te treden. Ze verzetten zich tegen de eisen van hun kind door te preken, te moraliseren, te verwijten, te dreigen, te roepen en soms door te slaan. Andere ouders geven toe om de lieve vrede. De hoop daarop is echter ijdel. Hoe meer de ouders toegeven, hoe meer het kind zal eisen. Nog andere ouders wisselen af door nu eens te straffen en dan weer toe te geven. Bij ouderparen volgt de ene ouder vaak het toegevend patroon terwijl de andere ouder repressief optreedt. Ouders en kinderen raken hierdoor verstrikt in een spiraal van dwingend gedrag waarbij ze mekaar voortdurend negatief bekrachtigen. Het conflict tussen ouders en kinderen verscherpt, gevoelens van onmacht en hulpeloosheid stijgen.

Geweldloos verzet

Haim Omer, hoogleraar psychologie te Tel Aviv, ontwikkelt in de jaren '90 een programma dat zich richt op het doorbreken van deze machteloosheid. Hij inspireert zich op de sociaal-politieke sfeer waar onder andere Mahatma Gandhi en Martin Luther King in hun strijd voor gelijkheid en rechtvaardigheid 'geweldloos verzet' prediken. Zijn ideeën vinden vlug weerklank in onder meer Duitsland, Nederland en Groot-Brittannië. Pas in 2007 komt hij zijn benadering in Vlaanderen voorstellen. Zijn vertaald basiswerk: 'Geweldloos verzet in gezinnen. Een nieuwe benadering van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen en adolescenten' (2007) gaat vlot van de toonbank.

In zijn benadering staat het welbevinden van de ouder centraal. Een intensief ondersteuningstraject moet het lijden van ouders verminderen. Het moet ervoor zorgen dat ouders zich beter, sterker, meer ondersteund en beschermd voelen. Uitgangspunt is dat het lijden van het kind en zijn situatie niet zullen verbeteren als de situatie van de ouders niet verbetert. Ouders krijgen verschillende technieken aangereikt om te reageren op probleemgedrag. Er zijn twee basiscomponenten in de benadering van geweldloos

verzet: het bieden van actieve weerstand tegen probleemgedrag en het vermijden van escalatie. **Ouders leren op een geweldloze manier weerstand te bieden zonder zich te laten meeslepen in een steeds groter wordend conflict.** Ze leren duidelijk en strikt te reageren zonder 'aanvallend' te worden. De boodschap die ze aan hun kind geven is: 'Wat je ook doet, wij gaan niet weg. Wij zijn je ouders. Het is onze plicht.' Het herstel van een positieve 'autoriteit' en het (opnieuw) opnemen van 'waakzame zorg' worden beoogd. Beide concepten zijn nauwkeurig uitgewerkt in het meest recente boek 'The New Authority: Family, School and Community' dat reeds verschenen is in het Hebreeuws (2007) en het Duits (Omer en von Schlippe, 2010). De Engelstalige versie wordt tegen het jaareinde verwacht.

Wie is de baas?

Omer poneert de overtuiging dat autoriteit die gebaseerd is op afstand en angst vervangen moet worden door een nieuwe vorm van autoriteit. Deze vorm is gebaseerd op gerichte aandacht, aanwezigheid, nabijheid en interesse en is vrij van iedere vorm van geweld. Deze 'nieuwe autoriteit' bevat heel wat kenmerken. Zo wordt de focus verlegd van gehoorzaamheid van het kind naar ouderlijke zelfcontrole. In plaats van het destructieve gedrag van hun kinderen proberen om te buigen, bieden ouders hier weerstand tegen. Want iedere poging tot het afdwingen van gehoorzaamheid kan de spiraal van escalatie voeden. De ouders richten zich op hun eigen kant van het escalatieproces en nemen hiervoor verantwoordelijkheid op. Ze worden verlost van het onmiddellijke doel om hun kind te veranderen.

De aandacht komt te liggen op het eigen ouderlijke gedrag, op wat ze zelf kunnen doen en op de volharding die ze hierin kunnen leggen. Ouders geven volgende boodschap aan het kind: 'Ik kan jou niet verplichten om te doen wat ik zeg, maar ik zal weerstand bieden aan jouw negatief gedrag.' De nadruk wordt gelegd op de kracht van ouders: om door te zetten en om weerstand te bieden op een vastberaden en niet-aanvallende manier. Zij moeten ver weg blijven van macht en het verkrijgen van dominantie. De boodschap aan ouders luidt: 'Jullie moeten niet winnen, maar alleen volhouden!' (Omer, 2007). De ouders zijn prominent aanwezig. Ze krijgen verschillende manieren aangereikt om hun aanwezigheid in het leven van hun kind op een respectvolle manier te verhogen. Zo kunnen ze (opnieuw) waakzame zorg opnemen: 'Wij zijn verantwoordelijk voor jou, wij zijn er wanneer je ons nodig hebt, maar ook om jouw negatief gedrag te begrenzen, wij zullen niet wijken!'. En ook ouders hebben het niet altijd bij het rechte eind. Zij kunnen en mogen fouten maken en nemen hiervoor verantwoordelijkheid op. Ouders treden naar buiten met hun problemen en bouwen een breed ondersteunend en legitimerend netwerk op. Hun isolatie wordt doorbroken. Ouders heroveren initiatief en

handelen opnieuw op hun eigen voorwaarden en niet uitsluitend in reactie op het destructief gedrag van hun kind. Dit leidt tot een verhoging van gevoelens van zelfredzaamheid en handelingsbekwaamheid. Ouders kunnen zich terug sterker en waardiger voelen (Omer, 1999).

Elke is 17 jaar oud en woont sinds 4 jaar, na het overlijden van haar ouders, bij haar grootouders in. Ze mag wekelijks uitgaan maar komt systematisch te laat thuis. De grootouders zijn bovendien bezorgd over het gezelschap waarin ze zich ophoudt. Ze hebben weinig zicht op haar vriendenkring. Dit leidde in het verleden voortdurend tot heftige discussies tussen Elke en haar grootouders. Ze dreigde ermee weg te lopen en heeft dit in het verleden reeds gedaan. De grootouders poogden haar tot de orde te roepen door te moraliseren, te preken en te straffen. Dit had enkel nog meer ruzie tot gevolg. Eén woord van Elke, die inspeelde op de gevoelige snaar van haar grootouders, was genoeg om een kletterende ruzie te ontlokken. Na een intensieve begeleiding slagen de grootouders er ondertussen in om zich niet meer te laten meeslepen in eindeloze en vruchteloze discussies. Door in gesprek te gaan, niet enkel met vrienden van Elke, maar ook met de jongens waarmee ze een relatie aanknoopt, krijgen de grootouders stilaan meer zicht op haar leefwereld. Telkens Elke te laat is nemen ze systematisch contact op met een hele reeks vrienden en kennissen en geven ze de boodschap dat ze ongerust zijn en op zoek zijn naar hun kleindochter. Bij woede-uitbarstingen van Elke verlaten ze steevast het strijdtoneel met een vastberaden, rustige en korte boodschap als: 'Ik accepteer dit niet, ik ga erover nadenken en kom erop terug'. Ze pakken het aan wanneer het terug rustig en ontspannen is in huis. Elke komt nog geregeld te laat thuis, zij het minder frequent. De spanningen in huis zijn merkbaar afgenomen. Nu en dan laat grootmoeder zich toch weer tot een hoogoplopende discussie verleiden. In gesprek met haar hulpverlener verwijst ze dan naar de woorden van Omer: 'Ik weet het wel, smeed het ijzer als het koud is'. Ze voegt eraan toe: 'Meestal lukt dat, maar zeker nog niet altijd'.

Waakzame zorg

Het is belangrijk dat ouders toezicht houden op hun kinderen. Ze moeten weten waar hun kind is, welke activiteiten het doet en wie zijn vrienden zijn. Men noemt dit supervisie of monitoring. Hoge niveaus van supervisie en monitoring zijn geassocieerd met een afname van probleemgedrag bij kinderen en jongeren en met een positieve relatie tussen ouders en hun kinderen. **Toezicht houden is een belangrijke component van effectief ouderschap.** Omer en von Schlippe (2009, p. 249) spreken over het

installeren van 'waakzame zorg' en onderscheiden het van supervisie of monitoring: 'het drukt uit dat het erom gaat dat ouders meer in het leven van hun kind aanwezig zijn'. Omer en von Schlippe (2010) maken een onderscheid tussen drie niveaus van waakzame zorg. Bij het eerste niveau, 'de open dialoog', zijn er geen noemenswaardige problemen. Er is sprake van een positieve en open communicatie tussen ouders en hun kind. Bij het tweede niveau, 'gerichte aandacht en gericht bevragen', is er sprake van ongerustheid. De ouders merken verdacht gedrag op. Het kind begint bijvoorbeeld zijn kamerdeur op slot te doen, het verbergt ijverig zijn computeractiviteiten of het geeft zeer vage of ontwijkende antwoorden. In dergelijke situaties verhogen de ouders hun niveau van aanwezigheid. Ze stellen gerichte vragen en proberen precies uit te vinden waar het kind heen gaat, met wie het gaat, wat het doet en wanneer het terugkomt. Bij het laatste of derde niveau, 'de eenzijdige acties', heerst er een grote ongerustheid bij de ouders. Er zijn ernstige alarmsignalen: het kind blijft geregeld langere perioden zonder toelating weg, er is een ernstig vermoeden van druggebruik,... In dergelijke situaties gaan ouders over tot eenzijdige acties.

Afhankelijk van de ernst van het probleemgedrag en de risicosignalen verandert de ouder zijn niveau van waakzame zorg. In 'The New Authority: Family, School and Community' leggen de auteurs nauwkeurig uit hoe ouders aan hun kind gedetailleerde informatie kunnen vragen wanneer dit noodzakelijk is. Ze helpen hen om als ouder op hun rechten en plichten te staan. Ze beschrijven op welke manier ouders eenzijdige actie kunnen ondernemen wanneer het kind weigert om hen de nodige informatie te verschaffen. Ouders leren ook hoe ze het niveau van waakzame zorg kunnen doen dalen wanneer de omstandigheden dit toelaten. Er zijn gedetailleerde instructies opgenomen over het installeren van waakzame zorg bij specifiek probleemgedrag thuis zoals geweld tussen broers of zussen, misbruik van privacy en computer- of internetmisbruik. Om ouders te helpen bij het opnemen van waakzame zorg wordt een vast pakket aan interventies aangeboden. Die zijn gecentreerd rond vier thema's: verzoeningsgebaren, ouderlijke aanwezigheid, sociale ondersteuning en het vermijden van escalatie.

Voorbeeld van een ouder die meer gedetailleerde informatie vraagt over het computergebruik van zijn kind (Omer & von Schlippe, 2009): *'Uw computergebruik begint ons de laatste tijd te verontrusten. Daarom verwachten we een verslag van alle uren die je op de computer doorbrengt en van al je computeractiviteiten. Als je verslag uitbrengt van je activiteiten en je aan de regels houdt, dan respecteren wij je privacy en je computergebruik. Maar vanaf vandaag gaan we je in detail bevragen over je computeruren en over de sites die je bezoekt.'*

Reik elkaar de hand

In situaties waar ouders en kinderen gevangen zitten in escalaties, zijn er weinig wederkerige positieve interacties tussen ouders en kind. 'Waarom zou ik, als hij zich negatief gedrag, iets leuks doen met hem?'. Hiermee daalt natuurlijk de kans op het beleven van zulke momenten. Om positieve interacties te stimuleren en positieve elementen in de relatie tussen ouders en kinderen te behouden en te voeden wordt gebruik gemaakt van verzoeningsgebaren. Dit zijn onvoorwaardelijke uitingen van liefde en zorg aangeboden op initiatief van de ouder. Verzoeningsgebaren kunnen zeer verscheiden zijn. Het hoeft niet te gaan om grote of dure zaken. Het kunnen eenvoudige signalen van respect en erkenning zijn, voorstellen om een gemeenschappelijke activiteit te doen, extraatjes zoals het lievelingseten klaarmaken, het erkennen van eigen fouten of om meer complexe verzoeningsgebaren zoals het maken van een album van positieve herinneringen. Het album documenteert positieve gedragingen, leuke momenten en positieve meningen over het kind.

Ook de context van het gezin kan hierbij ingeschakeld worden. Verzoening wordt geheel vrijwillig aangeboden, onafhankelijk van het gedrag van het kind en zonder enige verwachting tot tegenprestatie. Ouders geven hiermee de boodschap: 'Je bent meer dan je gedrag', 'Ik geef om je ondanks je gedrag'. Bedoeling is dat ouders het verzoeningsaanbod eenzijdig en vastberaden blijven formuleren ook al wijst het kind ze af. Ze bieden verzoening bewust, strategisch en systematisch aan, zeker in tijden waarin het gedrag van het kind het moeilijkste is. Op die manier wordt het een cumulatieve ervaring en een aanbod om de relatie te herdefiniëren (Omer en von Schlippe, 2009). **Ook bij verzoening ligt de nadruk op de actie van de ouder en niet op hetgeen de ouder van het kind verwacht.** De boodschap luidt: 'Ik doe dit omdat ik je de moeite waard vind. Ik kan je niet dwingen om het te aanvaarden, ik kan het alleen aanbieden en zal dat blijven doen'. Kortom, ouders maken duidelijk dat ze hun kind onvoorwaardelijk accepteren maar niet het gedrag.

Zien en gezien worden

Ouders worden ondersteund om meer aanwezig te zijn. Een eerste stap is het formuleren van een aankondiging. Op een opbouwende, respectvolle en liefhebbende manier zeggen ze wat ze in de toekomst willen veranderen en welk gedrag ze niet langer zullen aanvaarden. Ze engageren zich tot een versterkte aanwezigheid waarbij ze op een geweldloze manier weerstand bieden aan gedrag dat ze niet langer zullen accepteren. Bovendien kondigen ze aan dat ze niet alleen zullen blijven met deze problemen en hulp zullen zoeken. Afhankelijk van het probleemgedrag kunnen verschillende acties van

actieve weerstand worden gepland. Zo leren ouders reageren tegen onaanvaardbaar gedrag, documenteren ze nauwkeurig problematisch gedrag en verhogen ze hun aanwezigheid door het uitvoeren van telefoonrondes wanneer hun kind te laat thuiskomt of nachten wegblijft. Ook andere handelingsmethoden zijn mogelijk zoals het kind op te zoeken op die plaatsen waar het probleemgedrag vertoont (bijvoorbeeld op het plein waar het mogelijk drugs koopt).

Ook op zoek gaan naar steunbronnen in de directe omgeving (familie, vrienden en kennissen) of in de bredere context (hulpverlening, school, oudergroepen) om zo een ondersteunend netwerk op te bouwen is noodzakelijk. Zo kunnen ouders beter weerstaan aan probleemgedrag. Dit gedrag wordt dikwijls voor de buitenwereld zo veel mogelijk verborgen gehouden. Het doorbreken van het geheim gaat vaak gepaard met gevoelens van schaamte en angst. Toch hebben ouders een ondersteunend netwerk nodig. De handelingsbekwaamheid van ouders neemt toe doordat ze het gevoel hebben dat hun handelen mee gedragen wordt door de bredere familiale en sociale context. Ondersteuners kunnen op verschillende manieren helpen. Ze kunnen emotionele ondersteuning bieden aan de ouders of aan het kind, praktische ondersteuning bieden (een helpende hand om ouders te ontlasten of bij te staan), optreden als beschermer (bijvoorbeeld: telefonisch bereikbaar zijn om risico's op een uitbarsting te verminderen), toezicht houden op het kind of als bemiddelaar optreden (bijvoorbeeld: tussen ouders en kind, tussen ouders en de school, tussen het kind en de buitenwereld). Het is belangrijk dat helpers ook het kind op een positieve en respectvolle manier benaderen. Het kind mag niet in een isolement terecht komen. **De communicatie met het kind kan confronterend en moeilijk zijn maar moet tezelfdertijd positief en warm zijn.** Hulp door het opsteken van de vermanende vinger, door te preken en te moraliseren is niet de hulp die in deze benadering wordt verwacht.

Het juiste moment

Ouders worden getraind in het vermijden van escalatie, in zelfcontrole en in standvastig zijn. Overbodige conflicten moeten vermeden worden, willen ze erin slagen om een constructieve relatie met hun kind op te bouwen. Ze leren door oefening, terugkoppeling en reflectie de gebruikelijke communicatiepatronen met hun kinderen (her-)kennen en ontwikkelen een alternatieve interactiestijl. Een belangrijk principe is uitstel van reactie: wanneer voldoende veiligheid is gewaarborgd moeten ouders niet onmiddellijk reageren op probleemgedrag. In het heetst van de strijd kunnen ze hun kind toch niet op de gewenste manier bereiken.

Op een later moment, wanneer de rust is teruggekeerd, voorbereid terugkomen op het voorval, is dan efficiënter. Het geeft ouders de kans om te reflecteren over wat ze zullen doen en maakt dat ze meer zelfcontrole hebben bij het uitvoeren van hun plan. Een ondersteunend sociaal netwerk kan bij het vermijden van escalatie eveneens een belangrijke rol spelen.

Wetenschappelijke evidentie

De resultaten van drie onafhankelijke studies naar de effectiviteit van deze methodiek zijn veelbelovend. Weinblatt en Omer (2008) rapporteren bij de kinderen een afname van probleemgedrag en bij de ouders een daling van gevoelens van hulpeloosheid, een verbetering van opvoedgedrag (meer verzoening, minder escalerend gedrag) en verhoogde gevoelens van sociale steun. Ook Ollefs en haar collega's (2009) vinden bij kinderen een afname van probleemgedrag en bij de ouders een daling van depressieve gevoelens en gevoelens van hulpeloosheid. Levavi-Lavi (2009) rapporteert, naast verminderde gevoelens van hulpeloosheid en een daling van negatieve emoties bij de ouders, een significante verbetering op een aantal systemisch gedefinieerde variabelen (verminderde machtsstrijd tussen ouders en hun kind, minder onderwerping door de ouders, verhoogde supervisie door vaders). De effectiviteit van de behandeling is bovendien onafhankelijk van de leeftijd van de kinderen. Weinblatt en Omer (2007) vinden dezelfde resultaten bij families met pubers en adolescenten (12-17 jaar) als bij families met kinderen beneden 12 jaar. Bovendien is de uitval van gezinnen die de behandeling voortijdig beëindigen bijzonder laag.

Geweldloos verzet wordt voor steeds meer verschillende problematieken aangewend.

Aanvankelijk richtte de benadering zich tot gezinnen met kinderen en adolescenten die agressief en destructief gedrag vertonen. De toepassingsgebieden verruimen ondertussen naar andere doelgroepen en settings. De uitgangspunten zijn echter steeds dezelfde: het gaat er om in de aanpak van probleemgedrag waakzame zorg te installeren vanuit de nieuwe visie op autoriteit. Voorop staat steeds een geweldloze niet-escalerende basishouding. Die vertrekt van de eigen verantwoordelijkheid, van wat de volwassene zelf kunnen doen en met de nadruk op de actie en niet op het resultaat. In deze geest worden ouders, leerkrachten, groepsopvoeders en anderen geholpen om een constructief antwoord te vinden op probleemgedrag. In de vertaling van deze concepten naar andere contexten en problematieken worden deze uitgangspunten altijd teruggevonden, zij het met specifieke accenten. Het toenemend aantal publicaties maakt de toegankelijkheid ervan voor gebruikers en professionelen steeds groter. Heel wat toepassingen zijn echter nog niet of weinig gedocumenteerd.

Andere toepassingsgebieden

Er zijn heel wat toepassingen ontwikkeld of in ontwikkeling bij andere doelgroepen dan kinderen en adolescenten die agressief of destructief gedrag vertonen. Elie Liebowitz en Haim Omer werkten recent een goed gedocumenteerde training uit voor ouders van kinderen met angstproblemen. Hun boek wacht op vertaling uit het Hebreeuws. Voor veel specifieke problematieken (bijvoorbeeld: internetmisbruik) ontwikkelde het team van Omer uitgewerkte behandelprotocollen. Zo wordt momenteel een training bestaande uit vier stappen uitgewerkt om ouders vanuit de principes van geweldloos verzet toezicht te leren houden op het rijgedrag van hun kinderen. Voorts heeft zijn team heel wat ervaring opgedaan met kinderen die een behandeling weigeren, schoolweigeraars, hoogbegaafde kinderen en jongvolwassenen die financieel afhankelijk blijven. Dit leidde echter nog niet tot het uitwerken van behandelprotocollen. In Duitsland beschrijft Lemme (in: von Schlippe en Grabbe, 2007) een behandelingsprotocol voor kinderen met ADHD. Dat omvat een combinatie van individuele en groepsessies voor kinderen en groepsessies voor ouders. Eberding en Lemme (in: von Schlippe en Grabbe, 2007) integreren elementen uit geweldloos verzet bij de ondersteuning van ouders in de behandeling van hun zwaarlijvige kinderen.

In Groot-Brittannië wordt ervaring opgedaan in het werken met 'Multistressed Families' en pleeggezinnen (Jakob en Omer, in voorbereiding). **In samenwerking met Haim Omer werken we zelf aan een toepassing voor pleegouders in Vlaanderen.** Deze kadert binnen een breder project dat wordt gesubsidieerd door de Vlaamse Overheid: 'Ontwikkeling en implementatie van evidence-based trainingsprogramma's voor pleegouders'. Bedoeling is om pleegouders die een pleegkind opvangen dat ernstig probleemgedrag vertoont gedurende een beperkte periode een intensieve begeleiding aan te bieden. Twee modules worden uitgewerkt: één gebaseerd op sociaal leertheoretische modellen en één gebaseerd op geweldloos verzet. Het project loopt tot 30 juni 2013. Ook zijn er succesvolle implementaties in de residentiële zorg. De implementatie in een jeugdhulpverleningsinstelling in Duitsland door Körner en Uschold-Meier (in: von Schlippe en Grabbe, 2007) en in een gesloten acut jeugdpsychiatrische afdeling te Nederland (Goddard, Van Gink, Van der Stegen, Van Driel, en Cohen, 2009) leidde tot een nieuwe visie op en aanpak van agressie op leefgroepniveau.

Groepsbenaderingen

Oorspronkelijk individuele begeleidingen worden verruimd naar groepsbenaderingen. Er zijn goed geprotocolleerde programma's in onder meer Duitsland door Engelking en door Danzeisen (in: von Schlippe en Grabbe, 2007) en Groot-Brittannië (Day en Heismann, 2010). Iedere groepsessie is zeer gedetailleerd uitgeschreven en wordt ondersteund met

educatief materiaal. Het belang van groepsessies is dat ouders kunnen ervaren dat ze niet alleen staan voor ernstige problemen met hun kind. Ze ondervinden dat het spreken over deze problemen met lotgenoten ontlastend werkt, schuld- en schaamtegevoelens doet afnemen en hen uit een isolement haalt. Het geeft hen moed en zelfbewustzijn.

Day en Heismann (2010) gaan nog een stapje verder door ouders die het geweldloos verzet programma reeds hebben doorlopen op verschillende manieren actief te betrekken bij hun programma. De 'ervaren' ouders moedigen 'nieuwelingen' aan en ondersteunen hen. Dat kan bijvoorbeeld door korte geschreven getuigenissen over belangrijke ervaringen die ze opdeden, door korte boodschappen van hoop en aanmoediging of door actief deel te nemen aan bepaalde groepsessies.

Leer en leefomgeving

Er zijn goed gedocumenteerde toepassingen in scholen (Omer en von Schlippe, 2010). Het programma helpt scholen om onveiligheid uit de school te bannen, het ondersteunt leerkrachten in de geweldloze aanpak van leerlingen die gewelddadig gedrag vertonen. Ze gaan uit van de vraag hoe leerkrachten een vorm van autoriteit kunnen verwerven die gebaseerd is op aanwezigheid, zelfcontrole en waakzame zorg en niet op bedreiging, straf, onvoorwaardelijke gehoorzaamheid, afstand en angst. Centraal staat de uitbouw van een breed ondersteunend netwerk met alle betrokken partijen: leerkrachten, leerlingen, ouders, administratie, bestuurders, buurtwerkers, politie. Er wordt nauwkeurig beschreven hoe deze verschillende partijen gemobiliseerd en betrokken worden. Er zijn gedetailleerde modulaire programma's uitgewerkt. Deze bieden scholen de mogelijkheid om volgens hun eigen tempo en behoeften geweldloos verzet te implementeren.

Er zijn toepassingen in bredere gemeenschappen om onderlinge ondersteuning tussen ouders uit 'probleembuurtten' te bewerkstelligen en om tot actieve samenwerking te komen tussen ouders, school en openbare diensten (Omer en von Schlippe, 2010). De vraag hoe ouders kunnen leren samenwerken om hun aanwezigheid en waakzame zorg in hun buurt te installeren staat centraal. Er zijn gedetailleerde instructies uitgewerkt om ouderlijke patrouilles te creëren op een sociaal aanvaarde manier. Instructies hoe patrouillerende ouders rondhangende jongeren moeten benaderen, hoe ze actieve interventies kunnen doen, hoe ze de ouders van probleemjongeren kunnen aanspreken en het besef in de gemeenschap kunnen verhogen over hetgeen er gaande is. Indien ze gebaseerd zijn op de juiste principes, blijken deze patrouilles niet enkel voor de volwassenen maar ook voor de jongeren acceptabel.

Tijd voor actie

Geweldloos verzet is een veelbelovende benadering. Ze richt zich oorspronkelijk tot gezinnen met kinderen en adolescenten die agressief en zelfdestructief gedrag vertonen. Vanuit een vernieuwende visie op autoriteit worden aan ouders manieren aangereikt om een aangepast niveau van waakzame zorg te installeren. Geweldloos verzet is een multimodale interventie die tezelfdertijd inwerkt op verschillende contexten van het gezin.

Er wordt in hoofdzaak met de ouders gewerkt, hun welbevinden wordt centraal geplaatst, hun handelingsbekwaamheid wordt verhoogd. Actieve medewerking van het kind of de jongere aan de behandeling is niet noodzakelijk om succes te behalen. Ouders veranderen dusdanig de context en de omgangsvormen met hun kind, dat het kind niets anders rest dan zich aan de veranderde omgeving aan te passen. Resultaten uit wetenschappelijk onderzoek zijn bemoedigend. Er lijkt ondertussen een explosie van toepassingen te ontstaan die steeds beter worden gedocumenteerd en die een bron van inspiratie vormen voor heel wat hulpverleners uit diverse werkvormen. Het is echter nog wachten op wetenschappelijke opvolging van deze toepassingen.

Ontwikkelingen internationaal kunnen gevolgd worden op www.nvrpsy.com

Geweldloos Verzet in pleegzorg Vlaanderen op www.pleegzorgonderzoekvlaanderen.be

Frank Van Holen is verbonden aan de dienst voor pleegzorg Opvang en voor reacties bereikbaar via frank.vanholen@opvang.be Johan Vanderfaeillie is verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel, Departement Klinische en Levenslooppyschologie. Hij is bereikbaar via johan.vanderfaeillie@vub.ac.be

Verwijzingen

Day, E.M. en Heismann, E. (2010), Non-violent resistance programme. For all those working with parents and carers of children and adolescents with violent behaviours, Brighton, Pavilion Publishing.

Goddard, N., Van Gink, K., Van der Stegen, B., Van Driel, J. en Cohen, A.P. (2009), 'Smeed het ijzer als het koud is'. Non-Violent Resistance op een acuut psychiatrische afdeling voor adolescenten, Maandblad Geestelijke Volksgezondheid, 64, 531-539.

Jakob, P. en Omer, H. (in preparation), Re-connecting parents and Young people with serious behaviour problems – Child-focused practice and reconciliation work in non violent resistance therapy; part II: Utilising reconciliation gestures to address unmet needs in young people.

Levavi-Lavi, I. (2009), Improvement in systemic intra-familial variables by 'Non-Violent Resistance' treatment for parents of children and adolescents with behavioral problems. A work submitted to the Tel-Aviv University Senate in partial fulfillment of the requirements for the degree of PhD.

Ollefs, B., von Schlippe, A., Omer, H., en Kriz, J. (2009), Jugendliche mit externalem problemverhalten. Effekte von elterncoaching, Familiendynamik, 34/3, 256-265.

Omer, H. (1999), Parental presence. Reclaiming a leadership role in bringing up our children, Phoenix Arizona, Zeig, Tucker & Co.

Omer, H. (2007), Geweldloos verzet in gezinnen. Een nieuwe benadering van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen en adolescenten, Houten, Bohn Stafleu van Loghum.

Omer, H. en von Schlippe, A. (2009), Stärke statt macht. 'Neue autorität' als rahmen für bindung, Familiendynamik, 34/3,246-254.

Omer, H., en von Schlippe, A. (2010), Stärke statt macht. Neue autorität in familie, schule und gemeinde, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.

von Schlippe, A. en Grabbe, M. (2007), Werkstattbuch elterncoaching. Elterliche Präsenz und gewaltloser widerstand in der praxis, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.

Weinblatt, U. en Omer, H. (2008), Nonviolent resistance : a treatment for parents of children with acute behaviour problems, Journal of Marital and Family Therapy, 34/1, 75-92.